

Tema 7

Els fluxos migratoris i la mobilitat

1. Les migracions

La dinàmica de la població no depèn només de la relació entre naixements i defuncions, sinó també de la mobilitat de la població o saldo migratori: si la immigració és més gran que l'emigració, el saldo es positiu i la població augmenta i, si la emigració és més gran que la immigració, el saldo és negatiu i la població disminueix.

1.1. Causes dels moviments migratoris

Demogràfiques i econòmiques: l'augment de població sense la creació de llocs de treball provoca desocupació i salaris baixos. És per aquest motiu que es van a països (migracions exteriors) amb falta de mà d'obra o a les ciutats del mateix país (migracions interiors).

Catàstrofes naturals: els terratrèmols, la desertització, les plagues i les sequeres prolongades originen inseguretats en la població o perpetuen les males collites.

Causes polítiques: les guerres, les persecucions i els exilis forçosos provoquen que les persones emigrin.

Causes socioculturals: el desig de viure en estats amb més llibertats o l'atracció que exerceix un indret.

1.2 Conseqüències dels moviments migratoris

Per al país d'origen: l'emigració disminueix la pressió social que origina la desocupació i ajorna problemes urgents. Alhora, suposa la pèrdua de treballadors, de vegades ja formats i de les persones amb iniciativa. També provoca l'envelliment de la població i el despoblament del territori.

Per al país de destinació: pot crear conflictes laborals (augmenta la mà d'obra i poden baixar els salaris), degradació d'habitatges a la perifèria i problemes d'acceptació en una part de la societat.

Per a la persona emigrant: li planteja qüestions molt diverses: prendre la decisió d'emigrar, triar la destinació, adaptar-se al nou destí, ..

2. Les migracions interiors

2.1 Les migracions interiors camp-ciutat

Durant la primera meitat del segle XX, l'augment de població més significatiu a Espanya va tenir lloc a les àrees rurals de Castella i Lleó, Castella la Manxa (amb dificultats socioeconòmiques originades per l'escassa productivitat de la terra), Galícia (amb pobresa per la manca de terres que suposava el minifundi), Extremadura i l'interior d'Andalusia (amb problemes d'atur a causa dels latifundis).

A aquests problemes històrics s'hi va sumar la mecanització de la terra, que va disminuir, encara més, la necessitat de mà d'obra agrícola.

Amb el desenvolupament de les comunicacions i davant la demanda de mà d'obra que necessitava la indústria, gran part d'aquesta població es va dirigir cap a les ciutats i els territoris industrialitzats, començant així una forta migració interior del camp a la ciutat.

2.2 Llocs d'origen de la migració interior

L'emigració del camp a la ciutat va afectar pràcticament tot el territori espanyol des del 1950 a 1970.

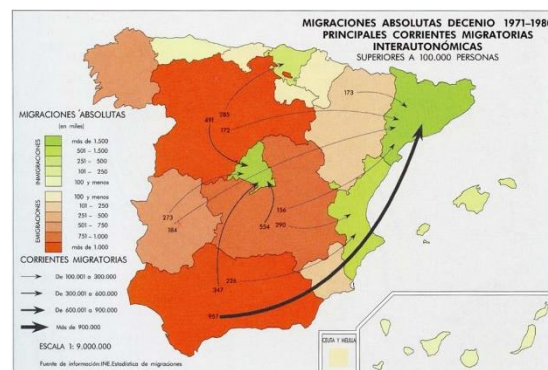
El 2001, onze províncies espanyoles van registrar menys habitants que el 1900, cosa que permet suposar per a aquest territori una forta emigració. A aquestes migracions, s'haurien de sumar les migracions intraprovincials (dins de la mateixa província, que no estaven enregistrats). Si comptéssim tots aquests desplaçaments, la xifra estaria al voltant de 10 milions de migracions internes.

2.3 Llocs de destinació de la migració interior

Les zones de recepció de la migració interior espanyola van quedar molt polaritzades a les àrees industrials de les províncies de Madrid, Barcelona i el País Basc.

Pel que fa a l'origen i la destinació concreta dels emigrants, s'hi observa, de vegades, una tendència a instal·lar-se a prop dels llocs de sortida: les castelles anaven a Madrid. En canvi, els andalusos, gallecs i extremenys solien venir a Barcelona.

L'arribada massiva d'immigrants va plantejar problemes greus a les ciutats i a les zones industrials receptores, a causa de la manca d'habitatges i la insuficiència de les infraestructures per donar resposta a un augment demogràfic massa ràpid.

3. Les migracions exteriors

3.1 Les migracions transoceàniques històriques

Des del segle XV fins a la Segona Guerra Mundial hi va haver una forta emigració cap a l'Amèrica Llatina. Des de mitjans del segle XIX, amb l'inici de la industrialització, els vaixells a vapor van facilitar els desplaçaments i l'emigració cap a Amèrica va esdevenir massiva.

En el període 1911-1915 es van assolir les xifres més elevades d'emigrants: van sortir d'Espanya 800.000 persones, de les quals, 650.000 van anar a l'Amèrica Llatina, especialment a l'Argentina i a Cuba. Els emigrants procedien majoritàriament de Galícia, Astúries i Canàries i eren, en general, població amb qualificació escassa.

Aquests fluxos migratoris es van reduir per la crisi econòmica de 1929, la guerra civil, la segona guerra mundial i les crisis polítiques i econòmiques dels països hispanoamericans. A partir de 1950 es van reactivar les migracions transoceàniques, tot i que no va assolir els valors dels inicis del segle XX. En aquesta segona onada, els emigrants van ser, sobretot, treballadors de la indústria, amb una major qualificació, i els destins més freqüents van passar a ser Veneçuela (petroli) i Brasil.

3.2 Les migracions europees

Des de final dels 50, les migracions van començar a agafar altres direccions. Finalment, l'Amèrica Llatina va cedir davant Europa com a lloc de destinació. Aquesta emigració cap a països europeus va passar també a altres països del continent, com Itàlia, Grècia o Turquia, entre d'altres.

D'Espanya van emigrar a països industrialitzats 2'6 milions de treballadors entre 1950 i 1973. Aquesta migració exterior elevada va estar provocada pel fort creixement econòmic de nombrosos països europeus, després que els EUA posessin en marxa el pla Marshall (1948), de la creació del Mercat Laboral Comú (1957) i la situació desfavorable que es vivia a Espanya.

Era una emigració amb contracte temporal de treball, tot i que una bona part dels treballadors es van quedar als països d'acollida de manera permanent. Aquesta població emigrant espanyola estava formada principalment per homes joves que feien feines poc qualificades en agricultura, construcció, indústria i mineria. Eren treballs molt durs i mal pagats.

Els principals països receptors dels emigrants espanyols van ser França, Alemanya i Suïssa, que van veure que la immigració els proporcionava grans avantatges: arribada de mà d'obra barata i poc conflictiva, que a més es podia contractar de manera temporal.

La crisi econòmica del 1973 (petroli) va marcar la fi de les grans migracions exteriors espanyoles. L'atur va començar a augmentar a l'Europa occidental i alguns països van restringir l'entrada i la contractació d'immigrants: es va iniciar la tornada de molts emigrants als llocs d'origen.

3.3 Conseqüències de les migracions exteriors

Demogràfiques: va provocar una disminució de la població i un canvi en la seva distribució territorial.

Econòmiques: va representar una important entrada de divises, per les trameses de diners que els treballadors enviaven a les seves famílies. Això va suposar una ajuda al desenvolupament econòmic d'Espanya, alhora que va reduir el dèficit comercial.

Socials: va reduir la pressió social i econòmica que representaven tants joves sense feina.

4. D'un país d'emigrants a un país d'immigrants i viceversa

4.1 Espanya, un país d'immigrants

A la darreria del segle XX el desenvolupament econòmic va transformar Espanya d'un país tradicionalment emigrant a un país receptor d'immigració. Aquesta immigració es pot agrupar en quatre categories:

- **Persones jubilades procedents de l'Europa central i septentrional:** s'instal·len a Espanya, sobretot a la costa mediterrània, atrets pel clima, l'entorn i els bons serveis.
- **Directius d'empreses multinacionals, treballadors d'alt nivell professional, gent del món de l'esport, d'àmbits artístics i de la cultural.**
- **Refugiats polítics:** són persones que per motius polítics s'han trobat forçats a fugir del seu país.
- **Emigrants procedents de països pobres:** és el grup més nombrós de la immigració que arriba actualment a Espanya. Hi arriben en cerca de treball i d'unes condicions de vida més dignes.

La UE i Espanya porten a terme un procés de regularització per tal de controlar l'entrada d'aquests immigrants que, a la vegada, hi troben moltes dificultats per obtenir el permís d'immigració i de treball. Això provoca l'entrada clandestina de molts d'ells, els "sense papers", que molts d'ells es juguen la vida per arribar.

4.2 La població estrangera a Espanya

Fins l'any 2001 l'increment anual de la població espanyola era d'entre 100.000 i 150.000 persones, però a partir d'aquesta data es dispara, amb augments d'entre 700.000 i 800.000 persones l'any. Aquest augment és a causa, principalment, de la immigració, i la situació es va tornar a revertir a partir de l'any 2013 quan, arran la crisi econòmica, molts immigrants van tornar als seus països d'origen (i molts altres han adquirit la nacionalitat espanyola).

Pel que fa a l'edat, el grup de població immigrada té entre 16 i 44 anys, un 66%, mentre que els més grans de 65 anys a penes arriben al 5%. En el cas de la població espanyola, entre 16 i 44 anys hi ha un 45% i els més grans de 65, un 18%. Aquestes dades demostren que el percentatge de població activa immigrant és més gran i, en cas de ser població activa ocupada, serveixen per mantenir l'alt percentatge de pensions que ha de pagar l'estat als majors de 67 anys.

4.3 Els camins de la immigració

Els immigrants irregulars procedents de països subsaharians segueixen dues rutes diferents per arribar a Espanya: a través de Marroc – Ceuta i Melilla, o a través de Senegal/Mauritània – Illes Canàries. La primera és difícil pels acords de col·laboració entre Espanya i el Marroc (ells vigilen les fronteres a canvi d'ajudes per al seu desenvolupament). La segona és altament perillosa.

5. El debat sobre la immigració

5.1 Espanya necessita immigrants

Segons estudis fonamentats, la immigració ha de considerar-se un fet positiu, des dels punts de vista econòmic, demogràfic i cultural:

Pla econòmic: la immigració beneficia el país d'acollida perquè aporta una mà d'obra jove i disposada a realitzar els treballs més diversos, cosa que reactiva el mercat laboral intern: aquest immigrant reben un sou i, per tant, paguen impostos i són consumidors.

Pla demogràfic: gràcies a la immigració, que en general són persones joves que solen tenir més fills que els residents autòctons, la població espanyola ha augmentat.

Pla cultural: la immigració ens ajuda a conèixer altres maneres d'interpretar el món i altres formes de música, moda, gastronomia...

5.2 La interculturalitat: dificultats i dilemes

Acceptar l'arribada d'immigrants resulta de vegades conflictiu. Alguns sectors de la població consideren la immigració un problema i volen imposar restriccions d'entrada i controls de tota mena, per tal de "no perdre la cohesió social" ni les característiques pròpies de la seva identitat nacional i la seva cultura.

Això crea actituds de rebuig, d'exclusió social i de xenofòbia. Fomentar el rebuig a la immigració és fàcil, ja que es fa sempre sobre estereotips, prejudicis culturals i rumors.

El que és evident és que Espanya ha demostrat que la integració és possible, ja que ha estat capaç d'acollir a milions d'immigrant en poc temps sense veure's amenaçada.

5.3 El reagrupament familiar i el dret d'asil

Per moltes restriccions que vulguin posar alguns sectors, la immigració continuarà perquè hi ha dos drets bàsics que cal respectar: el dret al reagrupament familiar i el dret d'asil.

El reagrupament familiar és el dret que tenen els immigrants a viure en família. Els estrangers que resideixen legalment a Espanya poden sol·licitar fer-hi venir els seus familiars, una vegada hagi passat un any d'estada en territori espanyol. Això s'ha de fer de manera esglaonada, ja que Espanya ha de tenir els serveis preparats per aquesta gran acollida: places escolars, sanitàries, llocs de treball...

El dret d'asil obliga als països a admetre qui pateix persecució. Moltes vegades les peticions d'asil són desestimades davant la sospita que es tracti d'emigracions de treball encobertes.

5.4 La política de la Unió Europea i la immigració

La UE va aprovar el 2008 el Pacte Europeu d'Immigració que, juntament amb el programa d'Estocolm, havien de ser la base de la política comuna relacionada amb les migracions. El pacte planteja una immigració legal i ordenada i inclou el control d'accés (vigilància dels punts d'entrada a Europa, amb Frontex i Eurosur), la regulació de l'estada, la lluita contra l'ocupació irregular i el desenvolupament de polítiques d'acollida i de retorn.

Malgrat tot, la dramàtica situació de milers de refugiats de Síria i d'altres zones de l'Orient Mitjà que s'està produint des del 2015 a les portes d'Europa palesa el fracàs d'aquestes mesures de la Unió Europea.

6. La mobilitat quotidiana

6.1 La mobilitat quotidiana o habitual

La mobilitat quotidiana és una característica bàsica dels éssers humans, perquè és un fenomen que permet la interrelació de les persones entre si i amb el territori.

Mai no ha existit una societat immòbil. L'automòbil, l'avió o el ferrocarril permeten anar més lluny en menys temps del que caldria per desplaçar-se a peu o amb carro i, per tant, les persones podem accedir a més llocs per fer les nostres activitats quotidianes.

Els desplaçaments entre l'habitatge i el lloc de treball, l'escola, les botigues, els llocs d'oci, els equipaments... determinen uns recorreguts que podem tenir ritmes diaris, setmanals, mensuals, anuals o simplement ocasionals.

6.2 Tipus de mobilitat quotidiana

Mobilitat obligada pel treball: viatges des del lloc de residència fins al lloc de treball.

Mercat de treball: àrees que permeten canviar de lloc de treball sense haver de canviar de residència o viceversa. Aquests mercats de treball podem superar l'àmbit municipal estricte.

Mobilitat obligada per estudi: desplaçaments des del lloc de residència cap al centre educatiu (obligades fins als 16 anys). En aquesta franja també s'inclouen els adults acompanyants. Aquests tipus de desplaçament està molt concentrat en uns moments del dia determinats.

Mobilitat habitual per compra: per adquirir aliments diàriament (pa) o per fer compres ocasionals (rentadora). Aquests desplaçaments estan canviant: ara, si tenim congelador, no hem d'anar a comprar diàriament o, fins i tot, amb internet, no cal sortir de casa per comprar.

Mobilitat per oci: desplaçaments temporals que fem els caps de setmana, a l'estiu, o un dia de diari (anar al cinema). Aquests desplaçaments poden provocar més problemes al lloc de destí quan es fan de manera massiva en determinades dates, com a l'estiu. Els municipis receptors han de planificar equipaments i infraestructures suficients.